

DI SẢN THẾ GIỚI MỸ SƠN - 15 NĂM BẢO TỒN VÀ PHÁT HUY GIÁ TRỊ GẮN VỚI PHÁT TRIỂN DU LỊCH

THS. VŨ ĐÌNH ANH*

TÓM TẮT

Di sản văn hóa được xem là báu vật thiêng liêng, thể hiện bản sắc văn hóa, nét riêng biệt của mỗi dân tộc, mỗi quốc gia. Nhiều di sản đã vượt ra ngoài khuôn khổ của một quốc gia, có giá trị và ảnh hưởng toàn cầu - đó là di sản văn hóa thế giới. Di sản văn hóa cũng là nguồn tài nguyên du lịch hết sức quý báu và đặc biệt hấp dẫn. Vì vậy, phát triển du lịch là một trong những phương thức phát huy các giá trị di sản văn hóa có hiệu quả nhất. Khu di tích Mỹ Sơn (tỉnh Quảng Nam) được UNESCO công nhận năm 1999, đến nay đã tròn 15 năm, công tác bảo vệ và phát huy giá trị di sản gắn với phát triển du lịch tại Mỹ Sơn đã thu được một số kết quả đáng khích lệ.

Từ khóa: di sản văn hóa thế giới; Mỹ Sơn.

ABSTRACT

Cultural heritage is seen as precious treasures, reflecting cultural identities of each community, nation. Many heritage elements go beyond the boundary of a country to be international influence - that is world cultural heritage. Cultural heritage is also a valuable and attractive tourism resource. Thus tourism development is one of the most useful tools to promote the values of Mỹ Sơn heritage site (Quảng Nam province) was endorsed by UNESCO in 1999. Over 15 years, the protection and promotion of the heritage values in tourism development has got some fruitful results.

Key words: world cultural heritage; Mỹ Sơn.

Khu di tích Mỹ Sơn thuộc xã Duy Phú, huyện Duy Xuyên, là tổ hợp đền đài Chăm-pa, trong một thung lũng, bao quanh bởi đồi núi. Đây từng là nơi tổ chức cúng tế của vương triều Chăm-pa cũng như lăng mộ của các vị vua, hoàng thân, quốc thích, các thầy tu trong khoảng từ thế kỷ IV đến thế kỷ XIV. Mỹ Sơn từng là trung tâm tôn giáo và văn hóa của nhà nước Chăm-pa khi kinh đô của quốc gia này là Trà Kiệu hay Đồng Dương. Khu di tích Mỹ Sơn như đã bị chìm trong lãng quên hàng thế kỷ, đến năm 1885 mới được phát hiện. Công tác nghiên cứu khu di tích này được đẩy mạnh từ năm 1898 và bắt đầu triển khai việc bảo tồn, trùng tu từ năm 1937.

Tháng 4/1979, khu di tích tháp cổ Chăm-pa Mỹ Sơn đã được Bộ Văn hóa - Thông tin (nay là Bộ Văn hóa, Thể thao và Du lịch) công nhận là di tích kiến trúc nghệ thuật quốc gia. Đến năm 1980, Tiểu ban phục hồi di tích Chăm-pa ở Mỹ Sơn được thành lập, nằm trong chương trình hợp tác văn hóa Việt Nam-

Ba Lan. Sau khoảng 10 năm trùng tu, khôi phục, trung tâm kiến trúc bậc nhất của nghệ thuật Chăm-pa đã được hồi sinh, đã có được phần nào dáng vẻ ban đầu của nó. Nhận thức rõ về tầm quan trọng của công tác quản lý, bảo tồn, phát huy giá trị của di tích, chính quyền địa phương đã thành lập Ban Quản lý Di tích Mỹ Sơn vào tháng 12/1995 (nay là Ban Quản lý Di tích và Du lịch Mỹ Sơn). Với những giá trị hết sức đặc sắc và tiêu biểu của mình, tháng 12/1999, khu di tích Mỹ Sơn được UNESCO công nhận là di sản văn hóa thế giới. Từ đó, công tác bảo tồn và phát huy giá trị di sản Mỹ Sơn được quan tâm hơn và đã thu được nhiều kết quả đáng khích lệ.

Có thể khẳng định, công tác bảo tồn di sản gắn với hợp tác quốc tế là một trong những thành công lớn của Mỹ Sơn trong thời gian qua. Văn phòng UNESCO tại Việt Nam là đầu mối hết sức quan trọng để thúc đẩy hợp tác trong bảo tồn di sản. Bên cạnh đó, Mỹ Sơn đã nhận được sự giúp đỡ của nhiều quốc gia (Italia, Hàn Quốc, Ấn Độ, Nhật Bản...) và các tổ chức quốc tế (Lerici, ILO, MAG, JICA, hãng hàng không Asiana...). Có những dự án lớn được viện trợ

* Học viện Chính trị khu vực III

Một thoáng Mỹ Sơn - Ảnh: Tư liệu Cục Di sản văn hóa

nguồn kinh phí lên đến vài triệu USD, như dự án Nhà trưng bày Mỹ Sơn (Nhật Bản) và dự án Trùng tu bảo tồn nhóm tháp G (Italia). Nguồn kinh phí cũng như kết quả nghiên cứu khoa học là cơ sở hết sức quan trọng để trùng tu, tôn tạo, khôi phục lại diện mạo di tích, đó là điều kiện đẩy mạnh các hoạt động phát triển du lịch tại di sản. Một kết quả khác cũng hết sức quan trọng, đó là đào tạo nguồn nhân lực tại chỗ với những kỹ năng, kinh nghiệm đã được đúc kết qua thực tế, được tiếp cận thông tin, kiến thức mới trong công tác bảo tồn và phát huy giá trị di sản của khu vực và thế giới.

Song song với việc trùng tu, tôn tạo đền tháp, các cơ quan chức năng cũng chú trọng khôi phục lại giá trị văn hóa phi vật thể của người Chăm gắn với di sản. Cụ thể, năm 2003, đã thành lập Đội Văn nghệ dân gian Chăm Mỹ Sơn nhằm góp phần bảo tồn, lưu giữ kho tàng văn hóa, nghệ thuật của người Chăm cho các thế hệ sau, phục vụ du khách tham quan và là đại sứ văn hóa với bạn bè quốc tế. Để đưa di sản về với cộng đồng, chính quyền địa phương đã tuyên truyền, giáo dục giá trị di tích cho nhân dân, tạo việc làm cho người dân địa phương (như dự án Homestay Mỹ Sơn, Làng Du lịch cộng đồng Mỹ Sơn..., đã góp phần phát triển du lịch,

mang lại lợi ích cho người dân địa phương). Từ năm 2004, các cơ quan chức năng đã phối hợp đưa nội dung giáo dục giá trị di sản Mỹ Sơn vào các trường phổ thông ở địa phương. Bên cạnh đó, “từ năm 2003, ngân sách nhà nước đã đầu tư 160 tỉ đồng”¹ nâng cấp hệ thống giao thông đến Mỹ Sơn nhằm tạo điều kiện thuận lợi cho việc quản lý, bảo tồn và phát triển du lịch nơi đây. Công tác quản lý được chú trọng nên an ninh trật tự được đảm bảo, các hiện tượng bán hàng rong, chèo kéo, chặt chém du khách không còn xảy ra, cảnh quan môi trường ngày càng xanh - sạch - đẹp...

Nhờ đó, khu di tích Mỹ Sơn đã trở thành điểm du lịch thu hút khách tham quan. Hằng năm, lượng khách đến với di sản ngày càng tăng. “Nếu năm 1998, di tích Mỹ Sơn chỉ đón 15 ngàn lượt khách, đạt doanh thu 640 triệu đồng, thì đến năm 2013 đón trên 200 ngàn lượt khách, doanh thu gần 20 tỉ đồng”². Kinh phí thu được từ hoạt động du lịch đã góp phần quan trọng để trùng tu, bảo tồn di sản, phát triển kinh tế - xã hội địa phương. Sự thành công của các dự án đã thực hiện, trong đó tiêu biểu nhất là dự án trùng tu nhóm tháp G sẽ là cơ sở khoa học quý báu để Mỹ Sơn triển khai việc bảo tồn các đền tháp Chăm khác trong tương lai.

Tuy nhiên, sau 15 năm nhìn lại, công tác bảo tồn và phát huy giá trị di sản văn hóa thế giới gắn với phát triển du lịch ở khu di tích Mỹ Sơn vẫn còn những khó khăn và thách thức nhất định. Đó là cơ chế quản lý, mô hình hoạt động chưa thật sự phù hợp nên sự thống nhất trong nhận thức và hành động chưa cao - Theo ý kiến của ông Nguyễn Công Hùng - Trưởng ban Quản lý Di tích và Du lịch Mỹ Sơn: "Ở Mỹ Sơn đụng vào đâu cũng có vấn đề, nhưng với cơ chế và mô hình quản lý như hiện tại, rất khó giải quyết"³. Và, vấn đề vốn đầu tư của địa phương rất khó khăn, vì vậy, quá trình trùng tu, tôn tạo phải phụ thuộc nhiều vào nguồn viện trợ bên ngoài; do di tích Mỹ Sơn nằm trong khu vực đồi núi, khá tách biệt với cộng đồng dân cư nên các sản phẩm du lịch còn đơn điệu, chưa thật sự đem lại nhiều lợi ích cho nhân dân địa phương, chưa thu hút được đông đảo du khách tham quan; chất lượng nguồn nhân lực còn khá thấp nên còn nhiều khó khăn trong việc nắm bắt những kiến thức khoa học công nghệ trong việc trùng tu, tôn tạo di tích, công tác thuyết minh, trình độ ngoại ngữ chưa thật tốt; cơ sở hạ tầng cũng chưa đáp ứng tốt nhu cầu; các nguyên vật liệu để trùng tu, tôn tạo đền tháp nơi đây phải chế tác rất khó khăn; nguy cơ bão, lũ lụt tàn phá di sản...

Để bảo tồn, phát huy giá trị di tích Mỹ Sơn gắn với phát triển du lịch một cách hiệu quả và bền vững hơn nữa, chúng ta cần thực hiện một cách đồng bộ các giải pháp chủ yếu sau:

Một là, tiếp tục nâng cao năng lực quản lý nhà nước trong công tác bảo tồn và phát huy giá trị di sản gắn với phát triển du lịch. Đặc biệt, ngành Văn hóa địa phương cần làm tốt hơn nữa công tác tham mưu và phối hợp chặt chẽ với các cơ quan liên quan; thường xuyên kiểm tra, hướng dẫn hoạt động tại các di tích, chấn chỉnh kịp thời những sai phạm, lệch lạc, nhất là trong việc trùng tu, tôn tạo, trong quản lý các hoạt động du lịch, dịch vụ...

Hai là, nâng cao nhận thức, vai trò của toàn xã hội trong bảo tồn và phát huy giá trị di sản gắn với phát triển du lịch. Đẩy mạnh hơn nữa công tác xã hội hóa để mọi người dân trong xã hội đều hiểu ý nghĩa, tầm quan trọng và có ý thức trong việc bảo vệ, gìn giữ, tuyên truyền về di sản.

Ba là, tạo sự hài hoà giữa bảo tồn di tích và phát triển du lịch, đa dạng hóa sản phẩm du lịch, xây

dựng môi trường văn hóa trong hoạt động du lịch. Cần phát huy các sản phẩm du lịch mang tính đặc thù của nền văn hóa Chăm, phát triển các hình thức du lịch cộng đồng gắn với di sản, kết nối với các di tích khác trên địa bàn huyện cũng như của tỉnh, đầu tư thêm các cơ sở lưu trú, khu vui chơi để giữ chân du khách...

Bốn là, đầu tư phát triển nguồn nhân lực đáp ứng yêu cầu bảo tồn và phát huy giá trị di sản văn hóa thế giới gắn với phát triển du lịch, nhất là đội ngũ nhân lực của Ban Quản lý Di tích và Du lịch Mỹ Sơn. Phải nâng cao chất lượng từ khâu tuyển mới, thường xuyên đào tạo nâng cao trình độ, tập huấn, bồi dưỡng kiến thức về văn hóa, về nghiệp vụ trùng tu, bảo tồn di tích, về văn hóa du lịch, nghiệp vụ du lịch...

Năm là, đẩy mạnh hơn nữa hoạt động quảng bá, giới thiệu di sản, sản phẩm du lịch bằng nhiều biện pháp, như thông qua tuyên truyền, quảng bá bằng tài liệu, tranh ảnh, phương tiện truyền thông, hợp tác, ngoại giao, nghệ thuật... để thực hiện có hiệu quả công tác bảo tồn, phát huy giá trị di sản văn hóa gắn với phát triển du lịch.

Sáu là, tăng cường đầu tư kinh phí nhằm bảo tồn và phát huy giá trị di sản văn hóa thế giới gắn với phát triển du lịch. Cần đẩy mạnh công tác xã hội hóa hơn nữa, tận dụng tốt nguồn viện trợ bên ngoài; trong quá trình đầu tư, tôn tạo, chúng ta có thể chọn lựa triển khai một số dự án đầu tư có trọng điểm để nhanh chóng phát huy giá trị di tích, khai thác du lịch, đó là cơ sở tạo nên nguồn kinh phí mới để bảo tồn, phát huy những di tích khác.

Bảy là, tích cực nghiên cứu, hợp tác nghiên cứu để sớm làm chủ được việc chế tác các nguyên vật liệu để trùng tu, tôn tạo đền tháp nơi đây; áp dụng các công nghệ mới, có hiệu quả trong bảo tồn di tích; hạn chế đến mức thấp nhất sự tàn phá của bão, lũ lụt cũng như vấn đề xâm hại di sản của con người./.

V.Đ.A

Chú thích:

1- Mỹ Sơn từ khi vinh danh di sản văn hóa thế giới, <http://duyxuyenrt.vn/m-sn/27-m-sn-t-khi-vinh-danh-di-sn-vn-hoa-th-gii.html>.

2- Di tích Mỹ Sơn - 15 năm bảo tồn và phát triển, <http://www.vtr.org.vn/>

3- 15 năm bảo tồn di sản Mỹ Sơn, <http://duyxuyenrt.vn/> (Ngày nhận bài: 11/7/2015; Ngày phản biện đánh giá: 21/10/2015; Ngày duyệt đăng bài: 03/11/2015).